

БЕЙКУН Андрій Леонардович

доцент кафедри правового забезпечення та правоохоронної діяльності факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України,

кандидат юридичних наук, доцент

ФИЦЬКО Георгій Русланович

курсант курсу №2 факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ЧИННОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ МЕХАНІЗМІВ ІНСТИТУТУ СЛУЖБОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Необхідність удосконалення нормативно-правової бази проведення службових розслідувань у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, правоохоронних і розвідувальних органах України зумовлює актуальність і важливість комплексного дослідження процедур їх здійснення та необхідність акцентування уваги на широкому колі питань, пов'язаних з подальшим удосконаленням означених вище процедур та процесуальних дій і правил. У цьому контексті на особливу увагу заслуговують питання узагальнення понятійного апарату нормативних актів і розпорядчих рішень з питань проведення службових розслідувань та питання універсалізація процесуальних механізмів їх здійснення (з урахуванням структурних та функціональних особливостей різних суб'єктів сектору безпеки і оборони). У цьому контексті важливим елементом дослідження є обсяг компетенції суб'єктів службових розслідувань у секторі безпеки і оборони або окремих обсягів їх прав, обов'язків та повноважень.

Отже, як відомо, службові розслідування характеризуються специфічним колом осіб, які є їх учасниками (суб'єктами) та, відповідно, мають особливий процесуальний статус.

Наукова думка пропонує різні варіанти визначення суб'єктів службових розслідувань. Наприклад, А.С. Крижановський та В.А. Крижановська пропонують поділяти їх на суб'єктів (керівники, наділені правом вживати заходів дисциплінарного впливу), заінтересованих суб'єктів (суб'єкти, щодо яких порушується провадження) та допоміжних суб'єктів (особи, які уповноважені проводити службове розслідування (одноособово чи комісійно), свідки дій та подій, потерпілі від протиправної поведінки чи певних подій, експерти тощо) [1, с. 100-101].

На думку С.С. Баглаєнка, суб'єкти службових розслідувань поділяються на:

ініціаторів службових розслідувань (керівників військових частин, органів військового управління або їх структурних підрозділів);

осіб, які безпосередньо проводять службові розслідування (окремі посадові особи або у складі комісії);

осіб, яким делегується дисциплінарне або адміністративне чи кримінальне провадження за наслідками проведення службових розслідувань (правонаступників) [2, с. 12].

У своєму дослідженні В. Гурін пропонує таку систему класифікації суб'єктів службових (внутрішніх) розслідувань:

- уповноважені особи, які безпосередньо започатковують процедуру проведення (призначають службове розслідування);

- особа (особи), яка (які) призначені безпосередньо проводити службове розслідування;

- особи, щодо яких провадиться службове розслідування;

- інші учасники службового розслідування (особи, що доповіли по факту правопорушення або події, потерпілі, фахівці з питань, що потребують кваліфікованого втручання тощо);

- допоміжні суб'єкти службового розслідування (свідки дій та подій, експерти) [3, с. 106-107].

Щодо процесуально-правового місця суб'єктів службового розслідування в системі Збройних Сил України, то А.О. Буличев пропонує поділити суб'єктів службового розслідування на дві групи: обов'язкові та добровільні. До суб'єктів обов'язкового службового розслідування належать органи управління (в особі керівників органів чи підрозділів) та суб'єкти, щодо яких провадиться службове розслідування (застосовуються відповідні процесуальні заходи). До добровільних суб'єктів автор відносить осіб, які тим чи іншим чином сприяють проведенню розслідування (потерпілих, свідків, заявників, експертів і спеціалістів) [4, с. 215].

Аналізуючи процесуальні питання притягнення до дисциплінарної відповідальності, В.К. Колпаков пропонує наступні категорії суб'єктів службового розслідування як підставу для окремої, власної класифікації:

- суб'єкти, уповноважені накладати дисциплінарні стягнення (органи та посадові особи, наділені дисциплінарною компетенцією);

- суб'єкти власне дисциплінарного провадження;

- суб'єкти, щодо яких провадяться певні дисциплінарні процедури і які притягуються до відповідальності і можуть бути піддані дисциплінарному стягненню;

- суб'єкти «дисциплінарного захисту»;

- суб'єкти, які сприяють дисциплінарному провадженню (потерпілі, свідки, експерти тощо) [5, с. 324].

Свого часу А.А. Астаф'єв зазначав, що законодавець по-різному визначає процесуальний статус суб'єктів дисциплінарного провадження і кожен з них має

свої права та обов'язки при здійсненні відповідних процесуальних дій. Дослідник запропонував класифікувати учасників відповідно до їхніх функцій у дисциплінарному провадженні. Отже, функція особи, що реалізує певний обсяг компетенції, тобто, одного з суб'єктів дисциплінарного провадження полягає у виявленні та розслідуванні дисциплінарних проступків і порушенні перед дисциплінарним органом питання про притягнення особи, яка вчинила дисциплінарний проступок, до дисциплінарної відповідальності; таким суб'єктом є керівник структурного підрозділу, який не обов'язково має бути безпосереднім керівником особи, щодо якої провадяться певні дисциплінарні процедури. За загальним правилом, суб'єкт «дисциплінарного захисту» є суб'єктом дисциплінарного провадження і має право на подання заяви та оскарження прийнятого рішення. Функція суб'єкта дисциплінарного провадження (насамперед, суб'єкта, який реалізує певний обсяг дисциплінарних прав) полягає у дослідженні зібраних матеріалів, визначенні винуватості чи невинуватості суб'єкта можливого дисциплінарного проступку та, при доведенні провини (вини), - накладенні на нього дисциплінарного покарання або (при наявності у діях суб'єкта інших видів правопорушень) передачі матеріалів за підвідомчістю [6, с. 32].

На думку науковців, особами, уповноваженими накладати стягнення, мають бути вищі посадові особи, а також безпосередні керівники особи, яку притягнуто до дисциплінарної відповідальності. Роль цих учасників також полягає в ознайомленні особи, яка притягається до дисциплінарної відповідальності, з рішенням (наказом) про накладення дисциплінарного стягнення та реєстрації стягнення. Свідки, експерти, спеціалісти та потерпілі є учасниками провадження. Їх роль полягає у наданні інформації, необхідної для встановлення істини [6, с. 33-34].

Як впливає з відомчого Порядку проведення службового розслідування у Збройних Силах України та Методичних рекомендацій щодо проведення службового розслідування (перевірки) у Збройних Силах України [7; 8], суб'єктів службових розслідувань у Збройних Силах України можна позиціонувати (відповідно до їх функціональних аспектів) наступним чином:

- суб'єкти дисциплінарної влади (органи (посадові особи), уповноважені накладати дисциплінарні стягнення або заохочення та призначати службові розслідування);

- суб'єкт (орган, посадова особа), який ініціює проведення службового розслідування та призначає посадових осіб, які будуть його проводити (прямий (безпосередній) начальник, керівник органу управління, а також особа, уповноважена на проведення цільових перевірок органу управління, військової частини, установи чи підрозділу);

- особа, яка безпосередньо проводить службове розслідування або готує документи для його ініціювання (безпосередній начальник, інспекція з особового складу, посадова особа дисциплінарної комісії);

- особи, стосовно яких проводиться службове розслідування (особи, які перебувають на посадах, передбачених штатами структурних підрозділів Збройних Сил України);

- зацікавлені особи (особи, які беруть участь у службовому розслідуванні: заявник, потерпілий, треті особи);

- допоміжні суб'єкти (особи, які сприяють дисциплінарному провадженню: свідки, експерти, спеціалісти);

- організаційні структури, що забезпечують виконання рішення (наказу) командира (начальника) за результатами службового розслідування.

Водночас, існують певні нюанси щодо «суб'єкта дисциплінарної влади», тобто особи, уповноваженої призначати службове розслідування та накладати дисциплінарні стягнення: Як підкреслюють І.П. Голосніченко та М.Ф. Стахурський, керівник, який призначив службове розслідування, постійно контролює його проведення, перевіряє зібрані матеріали, може давати окремі вказівки та розглядати подані заяви, рапорти і повідомлення. У разі необхідності, керівник може брати участь у проведенні службового розслідування особисто і замінити особу, яка його проводить, або, якщо він не має на це повноважень, - звернутися з відповідним клопотанням до керівника вищого рівня, який має на це право. Оцінюючи результати службового розслідування, керівники можуть вимагати додаткового вивчення фактів та обставин, які раніше не були відомі або не були враховані, що може вплинути на результати службового розслідування, а, отже, на кваліфікацію правопорушення та розуміння розміру заподіяної суспільної шкоди [9, с. 146]. Таким чином, необхідність запровадження якісно нового підходу до процесу проведення службових розслідувань у Збройних Силах України та інших військових формуваннях (зокрема, Національній гвардії України), а також потреба у розробці та вдосконаленні відповідної нормативно-правової бази, що відповідає сучасному етапу розвитку суспільства, - зумовила виникнення широкого кола проблемних питань, пов'язаних з їх проведенням та застосуванням відповідних процедур.

Список використаних джерел:

1. Крижановський А.С., Крижановська В.А. Правові засади дисциплінарного провадження в органах Національної поліції України. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки. 2016. № 845. С. 99–106. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5806/vnulpurn201684517.pdf>. (дата звернення: 20.05.2024)

2. Баглаєнко С.С. Особливості правового регулювання службових розслідувань в органах Національної поліції України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. 25 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/4af4dc97-f439-4682-85cc-d692f7e419e1>. (дата звернення: 20.05.2024)

3. Гурін В.В. Проблеми правового регулювання термінів службових розслідувань та шляхи їх подолання. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. 2014. № 5. С. 103–109.
4. Буличев А.О. Адміністративно–правовий статус військовослужбовця Національної гвардії України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2014. 279 с.
5. Колпаков В.К. Адміністративне право України: підручник / Київ: Юрінком Інтер, 2015. 736 с.
6. Астаф'єв А.А. Проведення службового розслідування як засіб стимулювання службової дисципліни. Право як ефективний суспільний регулятор: матеріали Міжн. наук.-практ. конф. (Львів, 15–16 лютого 2019 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 32–34.
7. Про затвердження Порядку проведення службового розслідування у Збройних Силах України. Наказ Міністерства оборони України від 21.11.2017 № 608. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1503-17#Text>. (дата звернення: 20.05.2024)
8. Методичні рекомендації щодо проведення службового розслідування (перевірки) у Збройних Силах України: Затверджена начальником Генерального штабу – Головнокомандувачем Збройних Сил України № 27655/С від 11.11.2019, 35 с.
9. Голосніченко І.П., Стахурський М.Ф. Адміністративний процес: навч. посіб. / За заг. ред. д.ю.н., проф. Голосніченка І. П. Київ: ГАН, 2013. 256 с.